

De första människorna i Röstångabygden

Vilka var de första människorna som kom till vår bygd? Varför kom de hit? Hur var förutsättningarna för att kunna skaffa föda och leva här?

Detta är typiska frågeställningar som ställs då Kulturlandskapsgruppen arbetar. Vi söker svar inom vitt skilda områden. Men denna sammanfattande berättelse handlar om de första

människorna som kom och de möjligheter de hade genom den tidigare invandringen av växter och djur. Hela arbetet finns i en skrift med titeln: **"När isen försvann- Växternas, djurens och människans invandring till Skåne och Röstångabygden"**.

Ett svar blev: De första människorna som kom till Skandinavien passerade just den här

bygden. De trampade den jord som du och jag går på varje dag. Spännande eller hur?

Kallt och ogästvänligt – istid

Den senaste istiden började för ca 100 000 år sedan. Istäcket byggdes inte upp kontinuerligt utan perioder med varmare väder och isavsmältning inträffade till och från. Kanske fanns det perioder där till och med några Neandertalare kunde passera delar av norra Europa. Isen skrapade och knådade om landskapet ordentligt. Vattnet sökte sig nya vägar och formade också om landskapet. Matjord spolades bort. Isranden i söder nådde en bit ner i Tyskland och ungefär halva Danmark var täckt av is.

Men för ca 20 000 år sedan började det hända saker. Isen började smälta. Något som är viktigt att veta är att isen på norra halvklotet då band så mycket vatten att havsnivån var 120 meter lägre än idag. Västeuropa såg då helt annorlunda ut. Bland annat fanns det inget hav mellan England och Danmark. Ett område som forskarna kallade Doggerland.

För 16 000 – 17 000 år sedan närmade sig iskanten Skåne och för ungefär 14 500 år sedan var Skåne isfritt. Det som kom att bli Östersjön formades i olika faser under flera tusen år. Vatten och issörja passerade ut i västerhavet genom Öresund och Stora bält. Senare avtappades den även via Billingen i Västergötland ut i Nordsjön genom det mellansvenska låglandet.

Söder om isranden fanns ett tundralikt landskap och längre söder ut den s.k. mammutstäppen där bl.a. ullhårig mammut, ullhårig noshörning, saigaantilop och jättehjort levde.

Först kom växterna – sedan de större djuren

Matjorden var borta och en ny jordmånsbildningsprocess måste starta utifrån den morän som fanns. Mossorna var tidigt ute precis som enstaka gräsarter och andra kärlväxter. Även lavarna börjar uppträda i större omfattning. Processen fortskrider sakta men säkert. Detta arktiskt tundraliknande landskap blir första steget i att ny jord återskapas. Möjligheten ökar för andra växter och tundra blir mer och mer ett busklandskap. Polarvide och andra krypande risväxter tillkommer. Fynd av ullhårig mammut har hittats från denna tidsepok.

Temperaturen stiger och en stäpptundra utvecklas. Vi får en mer artrik flora som kan karaktäriseras som en blandning mellan nordiska fjällväxter och kontinentala stäppväxter. Här finner vi t.ex. fjällsippa, solvända, malört,

Illustration: 2008 Public Library of Science

fjällsyra och blåklint. Men nu fanns också såväl vide som dvärgbjörk i Röstångatrakten.

För knappt 14 000 år sedan började en busk/skogstundra att utvecklas. Möjligen gjorde också rönn, asp, tall och hägg några trevande försök till etablering. Lågvuxna bestånd av fjällbjörk började utveckla sig och i sydsluttningar växer enbuskar och på lämpliga ställen bl.a. malört. I fuktiga områden finns ofta en väl utvecklad buskvegetation av vide.

I takt med att växtligheten ökade kom också allt fler djur. För människorna som kom var särskilt vildrenen viktig. Men även vildhäst och fjällräv började dyka upp. Sannolikt vandrade också varg, björn och järv in, men här saknas dokumenterande fynd. Dock finns benfynd av skogshare och dalripa.

För 13 000 år sedan togs de första människostegen i Röstångabygden

En jakthändelse inträffade för ca 13 000 år sedan i närheten av Finjasjön. Några pilspetsar från detta jakttillfälle har påträffats av arkeologerna och dessa pilspetsar är de äldsta kända spår av människan i vårt land.

Vi vet att ett jägarfolk lämnat spår efter sig vid Finjasjön – enligt arkeologerna har de besökt området mer än en gång. Det troliga är att de kom vandrande från sydväst och passerade vårt område d.v.s. Röstångabygden.

Ett logiskt resonemang är att de vandrade på Söderåsen, Jällabjär och andra höga landpunkter på sin väg mot nordost. Därifrån kunde de överblicka de sumpiga och buskiga slättoområdena, följa den dåtida floden/älven Rönneå och på långt håll se de renhjordar man sökte efter.

Varför passerade de första jägarna Röstångabygden? Väster ut fanns Rönneås floddelta med förmodligen kvicksand och svåra passager. Öster om Stockamöllan fanns dåtidens

Illustration Eric Lilius

Ringsjöar (Rönneholms mosse och Ageröds mosse var då en del av sjön). Möjligen kunde det viktigaste bytesdjuret, renarna, passera öster om denna sjö, men detta är inte särskilt troligt. På den tiden gick sannolikt Baltiska Is-sjön långt in (eller att det fanns andra vattensamlingar) i den låglänta terrängen vid dagens Kristianstad och upp mot Hässleholm.

”Raka vägen” till och från Finjasjön och områdena norr och söder ut, gick över vadställen i Forestadsområdet. Det är därför mycket troligt att de första människorna passerade Röstångabygden.

Rapadalen i Sareks Nationalpark. Avsmältningsvattnet sprider sig som i ett delta, snö och is finns kvar. När våra jägare stod på Kopparhatten och riktade blickarna mot Ljunghedens-området kunde de kanske se något liknande.

Vilka var jägarna – var kom de ifrån?

Den jägar- och samlargrupp (familj eller stam) som jagade vid Finjasjön kom med stor sannolikhet från det klimatmässigt lite behagligare Nordsjöområdet (dåvarande Doggerland).

De vandrade med renarna till våra marker. Både för vad renen kunde ge av föda, skinn m.m. men kanske också av ren upptäckarlust.

Men vilka var de egentligen? Ingen vet detta naturligtvis så därför finns det plats för kvalificerade spekulationer. Var det verkligen ”jägare” som kom eller var det en ”randkultur” som levde på gränsen till vad som var bebodligt?

Varför ville dåtidens människor förflytta sig från kustlandskapet i Doggerland till kalla och ogästvänliga områden längre norr ut? I kustlandskapet hade de ett överflöd av mat. Fisk, säl, musslor m.m. i stora mängder. Lättfångat småvilt nära kusterna. Befolkningens storlek var inte heller enorm. Att renen jagades och var ett viktigt bytesdjur vet vi, men fynden sträcker sig över flera tusen år vilket gör att kulturer ”överlagrar” varandra.

Var det för köttet de kom? Tveksamt! Hur skulle de kunna forsla stora mängder kött söderöver. Det troliga var att de kom för renskinnen.

Dåtidens pälsjägare skulle vi kunna kalla dem. Kanske bar de renskinnen på ryggen eller drog dem på ”pulkor”. En möjlighet finns att de redan då utnyttjade renen som dragdjur. På sommaren kanske de via kajak eller liknande styrde färden söderöver och idkade pälshandel med dem som bodde i kustlandskapet. En liten parentes: Synålen uppfanns för ca 20 000 år sedan. Kanske hade de fantastiska kläder där renskinn var en viktig råvara.

Detta var en kort sammanfattning från vårt arbete. Läs mer i vår skrift om hur dessa människor förflyttade sig utefter Atlantkusten och om deras förmåga att utveckla effektiva jaktredskap, skapa fantastiska konstverk m.m. och hur växter och djur utvecklades i vår bygd efter senaste istiden.

Bo Lilja